

УДК 338.45:65.012.8(477)

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-266-1-41-45

ШВЕЦЬ Ю. О.,

БУРДИЛО О. В.

Запорізький національний університет

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ТА СПОСОБИ ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано сучасний стан промисловості країни. Проведено порівняльний аналіз впливу різних факторів на економічну безпеку України. На основі цього визначено перелік загроз, які впливають на розвиток промислових підприємств країни. Визначено проблеми і розроблено рекомендації щодо посилення економічної безпеки промислових підприємств країни.

Ключові слова: фактори впливу, індекс промислового виробництва, економічна безпека, промислові підприємства, економічна загроза.

SHVETS Y.,

BURDYLO O.

Zaporizhzhia National University

ANALYSIS OF FACTORS INFLUENCING THE ECONOMIC SECURITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE AND THEIR METHODS OF NEUTRALIZATION

The purpose of the article is to determine the factors influencing the economic security of Ukrainian enterprises and identify the main ways to increase the economic security of industrial enterprises. The article defines the essential concept of "economic security of industrial enterprises" and analyses the current state of the country's industry. A comparative analysis of the influence of various factors on the economic security of industrial enterprises of the state is conducted. The main methods of assessing the economic security of enterprises in the absence of a unified assessment methodology are considered and indicated. On the basis of the investigated material the list of threats influencing the development of industrial enterprises of the country is determined. The development of international economic relations requires a well-established legislative framework for foreign economic activity, as well as the introduction of measures on the financial and economic security of the state, since preserving the national economy is a priority task of any country. In a well-developed society, Ukraine has not yet set up a clear action plan for the development of perfect trade. All communications related to the sale of goods and services have a character both at the international level and at the state and regional level. In our opinion, in the context of globalization, it is necessary to identify the threats to the economic security of Ukraine, identify the real and potential phenomena that threaten the functioning and development of the economic, social and political system. During the economic crises in the country, special attention is paid to providing financial security of enterprises. Destabilization of the country's finances leads to losses of domestic and foreign solvency, the instability of the national currency, the reduction of incomes, as a result, there is a decline in production, the decline of business entities. It is established that one of the greatest threats to the development of Ukraine's economic security is the low level of export technology and problems of the social sector. Recommendations on improving state regulation of the socio-economic sphere have been developed in order to strengthen the country's economic security.

Key words: factors of influence, index of industrial production, economic security, industrial enterprises, economic threat.

Постановка проблеми. Сучасний стан сектору промислового виробництва України став поштовхом до зміни вектору галузевої та географічної структури зовнішньоекономічної діяльності. На даному етапі наша країна була змушена трансформуватися і пристосовуватись до нових умов зовнішньої торгівлі. Через припинення торговельних зв'язків з найбільшим експортером українських товарів виникла необхідність пошуку нових ринків збуту. Кризовий стан економіки суттєво відобразився на всіх галузях економіки країни, деякі підприємства не витримали жорсткої конкуренції в умовах активної світової глобалізації та переорієнтації на більш досконалі технології і покинули ринки збуту продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох працях науковців (Бреус С.В. [1], Міронова Ю.В. [2], Токарський Т.Б. [3], Ляшенко О.М. [4], Гончар В.Г. [7], Гбур З. [8], Кристиняк М.Б. [9], Пилипенко О.І. [10] та ін.) було проаналізовано питання стосовно економічної безпеки підприємств України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У статті продовжено вивчення основних проблем економічної безпеки промислових підприємств, які заважають розвитку промисловості України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення факторів впливу на економічну безпеку підприємств України, дослідження основних проблем економічної безпеки промислових підприємств, визначення основних шляхів підвищення економічної безпеки промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання щодо економічної безпеки є важливими для промислових підприємств України та їх галузевої належності. Поява нових небезпек на різних рівнях економічного середовища, ускладнення протидії наявним загрозам через значні обмеження ресурсів, що негативним чином можуть вплинути на економічну безпеку підприємств. Проте незабезпеченість

інструментарію оцінювання економічної безпеки завдає проблем у якісному дослідженні стану підприємств та перспектив їх подальшого розвитку.

Запровадження та розвиток міжнародних економічних відносин потребує чітко сформованої законодавчої бази стосовно зовнішньоекономічної діяльності, а також впровадження заходів щодо фінансово-економічної безпеки держави, адже збереження національної економіки – це першочергове завдання будь-якої країни. У досить розвинутому суспільстві Україна ще немає чітко визначеного плану дій щодо розвитку досконалої торгівлі. Всі зв'язки, пов'язані з продажем товарів та послуг, мають хаотичний характер як на міжнародному рівні, так і на державному та регіональному рівнях.

Промисловість України поступово оговтується після шоків для неї років. Зміна влади, анексія півострову Крим, агресія на Сході, поява непідконтрольних територій країни призвели до певного руйнування налагоджених економічних зв'язків, і результатом стали різкі зменшення обсягів виробництва.

Найкраще характеризує підйом або спад виробництва в Україні індекс промислового виробництва. Індекс промислового виробництва – це відносний показник, який показує обсяги промислового виробництва, його динаміку, відповідно до минулого року [5]. Протягом останніх 5 років ситуація на ринку промислової продукції переживала складні часи, найважчим був 2014 р., індекс склав 82,8% (табл. 1).

Таблиця 1

Індекс промислового виробництва в Україні за період 2014–2018 рр. (%)

№	Промисловість	Роки				
		2014	2015	2016	2017	2018
1	Видобувна промисловість	86,3	85,8	100,7	94,4	100,3
2	Переробна промисловість	90,7	87,4	104,3	101,4	90,2
3	Машинобудування	79,4	85,9	101,5	112,2	81,1
4	Постачання електроенергії, газу, пара	93,4	88,0	102,5	85,2	109,9
5	Всього за рік (%)	82,8	98,4	103,1	97,1	95,3

Джерело: розроблено авторами на основі джерел [5]

Проте вже в 2015 р. економіка країни змогла подолати певні бар'єри і підвищити показники виробництва на 15,6%. Індекс виробництва промислової продукції в Україні за 2018 р. становив 95%, і це означає, що в порівнянні з аналогічним періодом минулого 2017 р. він знизився на 1,8%. Видобувна промисловість працювала з незначними коливаннями у 2014-2015 рр., у 2016 р. відбулось підвищення індексу на 14,9%, у 2017 р. – зменшення на 6,3, але у 2018 р. динаміка покращилась і показник збільшився 5,9%. Індекс виробництва переробної промисловості склав у 2014 р. – 90,7%, 2015 р. – 87,4%, 2016 р. – 104,3%, 2017 р. – 94,4%, 2018 р. – 90,2%. Щодо постачання електроенергії і газу, то у 2014 р. індекс склав 93,4%, 2015 р. – 88%, 2016 р. – 102,5%, 2017 р. – 85,2%, 2018 р. – 109,9%. Найбільших коливань зазнав сегмент машинобудування, адже відбулось стрімке підвищення до 112,2% за чотири роки, але в 2018 р. відбувся спад до 81,1% [5]. Ще досі економіка не може стабільно працювати, адже країна частково перебуває в режимі воєнного стану.

В цілому, економічна безпека промислових підприємств – це певний стан суб'єкта господарювання, за якого він може адекватно функціонувати на ринку, швидко адаптуватися до зовнішніх та внутрішніх загроз та ризиків. В сучасних умовах підприємства, повинні раціонально та ефективно використовувати наявні ресурси, мінімізувати ризики та причини їх виникнення.

На нашу думку, в умовах світової глобалізації до загроз економічній безпеці України, необхідно визначити реальні та потенційні явища та події, що загрожують функціонуванню і розвитку економічної, соціальної та політичної системи. З огляду на це, запобігання виникненню небезпеки та з метою ефективного забезпечення економічної безпеки України необхідно чітко окреслити коло загроз економічній безпеці (табл. 2) [1; 7; 8].

Таблиця 2

Фактори впливу на економічну безпеку промислових підприємств України

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
Низький рівень технологічного забезпечення більшості галузей країни, високі витрати на виробництво продукції, низька якість продукції і, як наслідок, низька конкурентоспроможність національної економіки.	Залежність України від імпорту багатьох видів продукції, включно товари, які є стратегічними, енергетичні ресурси, комплектуючі для галузі машинобудування, продовольчі товари.
Втрата суттєвої частки наукового та техніко-технічного потенціалу, відставання в розвитку технологій.	Значний відтік інтелектуальних та трудових ресурсів за кордон.
Деформування структури виробництва, руйнування та занепад системи відтворення виробничого потенціалу країни.	Відсталість у розвитку транспортної інфраструктури зовнішньоекономічних зв'язків.
Неефективність державного управління соціально-економічними процесами та ін.	Слабкий експортно-валютний контроль та недосконале проведення митної політики, що впливає на структуру експорту.

Джерело: розроблено авторами на основі джерел [1–4]

Таким чином до загроз, що впливають на макроекономічне середовище в сучасних умовах, можна

віднести нестабільне економічне зростання; повільні темпи процесів відтворення та подолання структурних відхилень в економіці; високу залежність сучасної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків та повільні темпи розвитку внутрішнього ринку; високий рівень корумпованості економіки.

Інтеграція економічної діяльності України у міжнародне господарство забезпечує розвиток та подальше удосконалення товарів та послуг. Україна завжди мала суттєвий експортний потенціал, проте основною проблемою залишається недостатня техніко-технологічна база більшості підприємств країни. Лише невеликий відсоток товарів, які експортуються за кордон, – це продукція високотехнологічних сфер економіки, та більша частка припадає на сировину та матеріали. Тому, необхідно удосконалювати вітчизняне виробництво та рухатись вперед.

Під час фінансово-економічних криз в країні особливої уваги набуває забезпечення фінансової безпеки підприємств. Дестабілізація фінансів країни призводить до втрат внутрішньої і зовнішньої платоспроможності, нестабільності національної грошової валюти, скорочення доходів населення, як наслідок, відбувається скорочення виробництва, занепад суб'єктів господарювання [8; 9].

Негативні наслідки кризових явищ в економіці на сучасному етапі інтеграції України у світове господарство можуть бути досить глобальними для подальшого становлення виробничого сегменту економіки. Якщо розглядати в загальному аспекті, то загрози, які впливають на економічну безпеку промислових підприємств, наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Загрози, які впливають на економічну безпеку промислових підприємств

Загрози			
Внутрішні		Зовнішні	
1	Збої в поставках сировини та матеріалів для виробництва та зниження продуктивності виробництва.	1	Послаблення попиту на українську продукцію та скорочення доступу країни на закордонні ринки збуту та підвищення рівня залежності країни від світових валют, особливо в умовах збільшення зовнішнього боргу країни.
2	Застаріла матеріально-технічна база, відсутність новітніх технологій на виробництві.	2	Зниження інвестиційної привабливості промислових підприємств та швидкий розвиток світової інноваційно-технічної бази.
3	Недостатній рівень бюджетного фінансування промислової сфери.	3	Незбалансованість бюджету в сучасних умовах дефіциту ресурсів держави.
4	Рейдерські атаки.	4	Недостатня законодавча база стосовно регулювання та захисту безпеки підприємств.
5	Зниження рівня захищеності інформації та відповідальності персоналу, розкрадання майна.	5	Зниження соціального добробуту населення країни.

Джерело: розроблено авторами на основі джерел [1–4]

Сьогодні, в Україні налагоджується аналіз проблематики економічної безпеки промислових підприємств за наведеними факторами впливу. На сучасному етапі розвитку суттєві занепокоєння щодо розвитку промисловості країни викликають такі основні фактори, як надмірна залежність України від зовнішньоекономічної кон'юнктури та недостатній розвиток внутрішнього ринку.

Таким чином, оцінка економічної безпеки промислових підприємств є досить складним питанням, адже дотепер немає єдиної методики її оцінювання. Слід зазначити, що головними підходами до оцінки рівня безпеки підприємств країни можна вважати такі:

- функціональний аналіз – дослідження проблем за окремими функціональними складовими, аналіз основних показників ефективності діяльності [8; 9];

- індикаторний аналіз – порівняння наявного стану економічної безпеки з відповідними сталими індикаторами;

- експертний аналіз – оцінка загроз, ризиків та їх наслідків для підприємства;

- структурний аналіз та синтез – аналіз окремих суб'єктів та взаємозв'язків між ними для досягнення очікуваного економічного ефекту.

Для кожного підходу є свій інструментарій, обмеження та вірогідні відхилення та можливі похибки в аналізі [2; 8; 9]. Найпоширенішим та найоптимальнішим є функціональний та індикаторний аналіз економічної безпеки промислових підприємств та складається з певних спільних етапів дослідження:

- Визначення головних складових систем економічної безпеки – це технічна, технологічна, фінансова, екологічна та інформаційна системи.

- Відбір основних показників, які характеризують стан безпеки підприємства – наявність сировини, конкурентоспроможність, фінансова стійкість, стабільність виробництва та збуту продукції.

- Нормалізація відповідних показників до певних стандартів, для кожної галузі різні показники та різні нормативи.

- Визначення ризиків та загроз економічній безпеці промислових підприємств на основі головних показників діяльності.

- Створення певних щодо дій нормалізації економічної безпеки та мінімізації ризиків.

Взагалі оцінка економічної безпеки необхідна для подальшого стабільного розвитку підприємства,

його конкурентоспроможності на ринку, безпечної діяльності, мінімізації економіко-політичних ризиків та максимізації прибутків. Проте, проблемою оцінки економічної безпекології є те, що неможливо чітко визначити, що ж досліджується, чи-то стан економічної безпеки, чи міра захищеності підприємства від певних факторів.

Економічна безпека підприємств України цілком залежить від стану економічної, соціальної та політичної безпеки нашої держави. Тому, до основних проблем економічної безпеки промислових підприємств можна віднести наступне:

- несприятливий політичний та економічний стан країни;
- відсутність інвестицій в галузь промисловості та незахищеність прав інвесторів;
- відсутність законодавства стосовно охорони майна від рейдерства;
- недостатня захищеність підприємств від зовнішніх факторів впливу;
- чутливість до змін в міжнародних економічних процесах та зміни ринків збуту;
- низькі стандарти якості промислової продукції;
- застаріла техніко-технологічна база;
- загрози комерційній таємниці промислового підприємства;
- корупція;
- недобросовісність персоналу;
- відсутність мотивації працівників.

Для досягнення певного рівня розвитку необхідно активізувати всі сектори економіки, а особливо промисловість.

Таким чином, для розвитку промислових підприємств та підвищення їх економічної безпеки необхідно запровадити низку заходів, таких як:

- підтримка промислового сектору економіки з боку держави шляхом підвищення бюджетування установ, надання пільг та субсидій підприємствам, які дотримуються всіх правил та норм законодавства;
- підвищення інвестиційного середовища, що забезпечить підприємства необхідними матеріальними ресурсами для відновлення матеріально-технічної бази;
- удосконалення маркетингового управління персоналом та підвищення кваліфікації робітників, стимулювання виробництва шляхом інноваційних стратегій;
- запровадження новітніх технологій стосовно охорони інтелектуальної та матеріальної власності промислових підприємств;
- переймання європейського досвіду в налагодженні системи реалізації та збуту готової продукції;
- дотримання законодавства стосовно безпеки не лише техніко-технологічної, а й економічної;
- виведення бізнесу з тіньового сектору та своєчасна та повна сплата всіх податкових зобов'язань;
- мінімізація фінансових ризиків;
- раціональне використання наявних ресурсів.

В економічній безпеці промислових підприємств є низка проблем, які цілком реально виправити за досить короткий термін, але більш складна ситуація склалась в розвитку нашої країни.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження можна відзначити, що глобалізація непомітно увійшла у всі сфери економіки країни та значною мірою вплинула на економічну безпеку промислових підприємств, створивши загрози для подальшого їх розвитку. Таким чином, основні загрози економічній безпеці промисловості зосереджені на всіх рівнях, що потребує суттєвого вивчення та подальшої ліквідації ризиків впливу. Реалізація заходів стосовно посилення економічної безпеки підприємств повинна підкріплюватись законодавчо та негайно виконуватись, а не відкладатись, як найчастіше буває у нашій країні. Підвищення рівня економічної безпеки промислових підприємств та захист країни у всіх сферах життєдіяльності є запорукою стабілізації держави як сильного конкурента на світовому ринку.

Література

1. Бреус С.В. Економічна безпека як категорія [Електронний ресурс] / С.В. Бреус // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. – 2017. – № 12. – С. 140–149. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2017_12_18.
2. Міронова Ю. В. Економічна безпека підприємств: інтегральні підходи до оцінювання [Електронний ресурс] / Ю. В. Міронова // Економічний простір. – Дніпро, 2017. – № 119. – С. 173–182. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2017_119_20.
3. Токарський Т. Б. Соціально-економічна безпека України / Т. Б. Токарський // Сучасні питання економіки і права. – Київ, 2017. – Вип. 1-2. – С. 179–189.
4. Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємств: тенденції та підходи до оцінювання [Електронний ресурс] / О. М. Ляшенко // Стратегічні пріоритети. – Київ, 2016. – № 3. – С. 213–219. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2016_3_27.
5. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 05.02.2019).
6. Гончар В. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України – запорука фінансової безпеки держави [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми економіки. – Київ, 2015. – № 8. – С. 150–158. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_8_20.
7. Гбур З. Економічна безпека України в умовах глобалізації. [Електронний ресурс] / З. Гбур // Актуальні проблеми державного управління. – Одеса, 2017. – Вип. 4. – С. 21–25. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2017_4_5.
8. Кристиняк М. Б. Оцінка показників діяльності суб'єктів малого підприємництва як основа характеристики рівня їх економічної безпеки [Електронний ресурс] / М. Б. Кристиняк // Наукові записки [Української академії друкарства]. – Львів, 2016. –

№ 1. – С. 213–219. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_1_28.

9. Пилипенко О. І. Економічна безпека підприємства в умовах комп'ютеризації процесу бюджетування [Електронний ресурс] / О. І. Пилипенко // Статистика України. – Київ, 2016. – № 3. – С. 18–24. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/su_2016_3_5.

References

1. Brus S.V Economic security as a category. Problems of innovation and investment development. Series: Economics and Management. 2017. №. 12. P. 140-149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2017_12_18.
2. Mironova Yu.V. Economic security of enterprises: integral approaches to evaluation. Economic space. Dnipro, 2017. №. 119. pp. 173-182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2017_119_20.
3. Tokarsky TB Social and economic security of Ukraine. Modern issues of economics and law. Kyiv: Kyiv State University, 2017. 1-2. Pp. 179-189.
4. Lyashenko O. M. Economic security of enterprises: trends and approaches to evaluation. Strategic priorities. Kyiv, 2016. №. 3. P. 213-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2016_3_27.
5. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (application date 05.02.2019).
6. Gonchar V.G Financial and economic security of Ukrainian enterprises is a guarantee of financial security of the state. Actual problems of the economy. Kyiv, 2015. No. 8. P. 150-158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_8_20.
7. Gubur Z. Economic security of Ukraine in the conditions of globalization. Actual problems of public administration. Odessa, 2017. 4. P. 21-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJrn/apdyo_2017_4_5.
8. Krystyak M. B. Assessment of indicators of activity of small business entities as the basis of the characteristics of their level of economic security. Scientific notes [Ukrainian Academy of Printing]. Lviv, 2016. №. 1. S. 213-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_1_28.
9. Pilipenko O. I. Economic security of the enterprise in the computerization of the budgeting process. Statistics of Ukraine. Kyiv, 2016. №. 3. S. 18-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/su_2016_3_5.

Рецензія/Peer review : 13.02.2019

Надрукована/Printed : 11.03.2019
Рецензент: д. е. н., проф. Череп А. В.